

УДК 657:334

І. В. Копчикова,
к. е. н., доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7752-1603>
Н. В. Коцєруба,
к. е. н., доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5161-318X>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.20.127

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ: МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИ ТА ПОДАТКОВІ ПЕРЕВАГИ

I. Kopychova,
PhD in Economics Associate Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics SUTE
N. Kotseruba,
PhD in Economics Associate Professor, Vinnytsia Institute of Trade and Economics SUTE

ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF SMALL BUSINESS:
OPPORTUNITIES, RISKS AND TAX ADVANTAGES

У статті розглядаються організаційно-правові форми здійснення підприємницької діяльності в Україні — фізична особа-підприємець (ФОП) та товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, який є важливим чинником економічного зростання та наповнення державного бюджету. Здійснено аналіз сучасних наукових досліджень, присвячених специфіці функціонування малого бізнесу, зокрема проблематиці оподаткування та регулювання підприємницької діяльності. У процесі дослідження проаналізовано правові та організаційні аспекти реєстрації, відповідальності, оподаткування, ведення бухгалтерського обліку та ліквідації підприємницьких структур. Особливу увагу приділено податковим перевагам функціонування ФОП, що сприяють оптимізації податкового навантаження та забезпечують більшу гнучкість у фінансових рішеннях. За результатами проведеного аналізу узагальнено відмінності між ФОП і ТОВ у табличній формі, що дозволяє систематизувати отримані дані та надати практичні рекомендації щодо вибору оптимальної організаційно-правової моделі ведення бізнесу залежно від стратегічних цілей підприємця.

The article examines the organizational and legal forms of entrepreneurial activity in Ukraine — individual entrepreneur (IEO) and limited liability company (LLC). The relevance of the study is due to the need to create favorable conditions for the development of small and medium-sized businesses, which are an important factor in economic growth and filling the state budget. The purpose of the article is to identify the key features of entrepreneurial activity in the forms of an individual entrepreneur and a limited liability company, as well as analyze their tax, organizational and legal aspects in order to substantiate the optimal business model depending on the strategic goals of the

entrepreneur. An analysis of modern scientific research devoted to the specifics of the functioning of small businesses, in particular the issues of taxation and regulation of entrepreneurial activity, was carried out. The research analyzed the legal and organizational aspects of registration, liability, taxation, accounting, and liquidation of business structures. Particular attention is paid to the tax advantages of operating as a sole proprietorship, which contribute to optimizing the tax burden and provide greater flexibility in financial decisions. Based on the results of the analysis, the differences between an individual entrepreneur and an LLC are summarized in tabular form, which allows us to systematize the data obtained and provide practical recommendations on choosing the optimal organizational and legal model of doing business depending on the strategic goals of the entrepreneur. The study found that both individual entrepreneurs and LLCs have a number of advantages and limitations that determine the appropriateness of their use in specific economic conditions. Individual entrepreneurs are characterized by ease of registration, lower tax burden, flexibility in income management, and minimal accounting requirements. Thus, the choice between an individual entrepreneur and an LLC should be based on a thorough analysis of the entrepreneur's strategic goals, the scale and specifics of the activity, as well as an assessment of possible risks. The rational use of the advantages of both organizational and legal forms will contribute to increasing the efficiency of small business in Ukraine and its contribution to the socio-economic development of the state.

Ключові слова: малий бізнес, оподаткування, товариство з обмеженою відповідальністю, фізична-особа підприємець.

Key words: small business, taxation, limited liability company, individual entrepreneur.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ефективність розвитку малого бізнесу будь-якої країни характеризується її економічною ситуацією. В умовах сьогодення наша держава знаходиться в складних і нестабільних умовах, тому важливим залишається питання зацікавленості вкладення коштів суб'єктами господарювання в розвиток власного бізнесу. Одним із основних завдань з боку органів державної влади є створення умов для становлення та розвитку бізнесу, що сприятиме розквіту підприємницької діяльності та наповненню бюджету держави. Платники податків зі сфери малого та середнього бізнесу сплачують вагомий частку до державного та місцевих бюджетів. Вони збільшують спектр товарів та послуг, зміцнюють економічну складову, а також підтримують рівень конкурентного середовища [4].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасний стан, специфіку організації та оподаткування малого бізнесу, зокрема, використання спеціального податкового режиму, а також напрями їх вдосконалення досліджувала значна кількість вітчизняних науковців у своїх наукових працях. Бобиль В. В. вважає, що найбільшим бар'єром для підприємців зазвичай є недостатність фінансування та податки, внаслідок чого обмежуються ресурси для розвитку в майбутньому. [1]. Ткачик Л. П. у своєму дослідженні наголошує, що в умо-

вах сьогодення спрощена система — це один із основних інструментів агресивного планування та ухилення від сплати податків. Дані відхилення відбувається шляхом порушення митних правил та через ФОП, що суттєво занижують суми виручки [3]. Тучак Т. В., Лінник О. П. розглядають специфіку й особливості застосування спрощеної системи оподаткування в Україні та напрями її реформування відповідно до сучасних умов розвитку малого підприємництва [4]. Юрчишена Л. В. вважає, що покращити баланс інтересів між державою та малим бізнесом можна та пропонує використовувати комплекс заходів у сфері регулювання малого та середнього бізнесу [5].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є визначення ключових особливостей здійснення підприємницької діяльності у формах фізичної особи-підприємця та товариства з обмеженою відповідальністю, а також аналіз їх податкових, організаційних та правових аспектів з метою обґрунтування оптимальної моделі ведення бізнесу залежно від стратегічних цілей підприємця. Для досягнення поставленої мети у статті вирішуються такі завдання:

1. Розглянути правові засади функціонування ФОП і ТОВ, особливості їхньої реєстрації та відповідальності.
2. Охарактеризувати податкові режими, доступні для ФОП і ТОВ, та визначити їхні переваги й недоліки.
3. Дослідити особливості бухгалтерського обліку та звітності у ФОП і ТОВ.
4. Систематизувати ключові переваги й ризики використання кожної організаційно-правової форми.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика ключових організаційно-правових аспектів функціонування ФОП та ТОВ

Відповідальність	
Підприємець несе відповідальність власним майном. Це означає, що у разі виникнення боргів можуть бути накладені арешти на банківські рахунки чи інше майно підприємця як фізичної особи.	У ТОВ засновники несуть ризики лише в межах своєї частки у статутному капіталі. Відповідно, навіть у випадку збитків або накладення штрафних санкцій на товариство, його учасники не зобов'язані покривати ці втрати власними активами.
Процедура відкриття	
Реєстрація ФОП є значно спрощеною, оскільки не передбачає формування статутного капіталу. Підприємець може використовувати у господарській діяльності належне йому майно (кошти, обладнання, транспорт, нерухомість тощо). На початковому етапі відкриття розрахункового рахунку чи виготовлення печатки не є обов'язковим.	Відкриття ТОВ вимагає набагато більших зусиль і документів від інвестора. (підготувати комплект установчих документів: статут та протокол (рішення) про створення (саме на підставі цих документів державний реєстратор буде проводити реєстрацію); • завірити у нотаріуса підписи на них; • подати документи для реєстрації.
Строки реєстрації	
ФОП зазвичай реєструється протягом одного тижня: 1–2 дні триває внесення даних до Єдиного державного реєстру, решта часу — отримання статусу платника єдиного податку та відповідних витягів. При онлайн-реєстрації через портал «Дія» строк може скорочуватися до кількох годин (за умови подання заяви у робочий день).	Реєстрація ТОВ, як правило, займає 3–5 робочих днів, що включає підготовку й нотаріальне посвідчення документів та внесення запису до державного реєстру. Після завершення процедури можна відкривати банківський рахунок, виготовляти печатку та призначати директора. У випадку обрання ТОВ статусу платника ПДВ додатково потрібні ще 5–7 днів для проходження реєстраційних процедур. Заяву на реєстрацію платником ПДВ можна подати одночасно з реєстрацією ТОВ або ФОП (звісно, якщо обрана система оподаткування ТОВ чи ФОП передбачає сплату ПДВ).

Джерело: сформовано автором.

5. Надати рекомендації щодо доцільності вибору ФОП чи ТОВ залежно від масштабів діяльності, рівня ризиків та довгострокових стратегічних планів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Найчастіше власник при започаткуванні бізнесу стоїть перед вибором форми організації власної справи: зареєструвати приватного підприємця (тобто ФОП) або ж віддати перевагу юридичній особі — наприклад, товариству з обмеженою відповідальністю.

В Україні зростає поширеність здійснення підприємницької діяльності у формі фізичної особи-підприємця. Така організаційно-правова модель надає можливість забезпечити гнучке управління господарською діяльністю, оптимізувати податкове навантаження та розширити клієнтську базу. Водночас функціонування у межах даної форми підприємництва супроводжується певними ризиками та обмеженнями, які необхідно враховувати. У статті розглядаються ключові переваги й недоліки використання ФОП, а також податкові аспекти, що можуть визначати доцільність обрання цієї організаційної форми.

Фізична особа-підприємець (ФОП) — це громадянин, який офіційно здійснює підприємницьку діяльність. У процесі державної реєстрації ФОП фізична особа, поряд зі статусом громадянина, набуває додаткового правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності та здійснює господарську діяльність від власного імені.

Юридична особа (найчастіше товариство з обмеженою відповідальністю — ТОВ) — це організація, компанія, фірма, заснована одним або декількома особами, статутний капітал якої розділений на частки, розмір яких встановлюється статутом.

Кожна з цих форм має свої особливості щодо відповідальності, процедури реєстрації, фінансових зобов'язань та організації господарської діяльності. Порівняння ФОП і ТОВ дозволяє виявити їхні переваги та недоліки, що є важливим для обґрунтування вибору оптимальної моделі ведення бізнесу залежно від масштабів діяльності, рівня ризиків і стратегічних цілей підприємця. З метою систематизації ключових характеристик наведемо порівняльний аналіз основних відмінностей між цими організаційно-правовими формами у вигляді таблиці (табл. 1).

Фізична особа-підприємець є однією з найбільш поширених форм організації підприємницької діяльності в Україні завдяки простоті реєстрації та ведення обліку, гнучкості у розпорядженні доходами та відносно низьким витратам на адміністрування бізнесу. Водночас ця форма має низку обмежень і ризиків, зокрема повну майнову відповідальність підприємця, обмеження у видах діяльності та відсутність можливості передати бізнес іншому власнику. Для комплексного аналізу доцільності вибору ФОП як організаційно-правової форми підприємництва розглянемо його основні переваги та недоліки у порівняльному вигляді (табл. 2).

Товариство з обмеженою відповідальністю є однією з найпоширеніших організаційно-правових форм підприємництва в Україні, яка забезпечує більш висо-

Таблиця 2. Переваги та недоліки ФОП

Переваги ФОП	Недоліки ФОП
До ведення бухгалтерського обліку підприємця не висуваються серйозні законодавчі вимоги, вести свою бухгалтерію підприємець може і самостійно. В більшості випадків (якщо мова йде про ФОП на єдиному податку) вести облік — це фіксувати суми доходів, а в кінці кварталу (для 3 групи) або року (для 1 або 2 групи) подати декларацію.	Вибирати для свого бізнесу назву. За законодавчими вимогами він повинен називатися по своєму прізвищу
Можливість ведення бізнесу без обов'язкового відкриття рахунку в банку.	Обмежуються певні види діяльності.
Фізична особа-підприємець може на свій розсуд розпоряджатися своїми доходами та прибутком. Це означає, що в будь-який момент він може вилучити з бізнесу частину свого доходу — або як зароблений прибуток, або просто вивести гроші з бізнесу і направити їх на особисті цілі	У ситуації, коли діяльність тимчасово зупинилася, ФОП, якщо він знаходиться на ЄП, щомісяця повинен продовжувати оплачувати ЄСВ (в 2025 році – 1760 грн).
ФОП має повне право коли завгодно припинити свою діяльність	Бізнес, який створений «навколо» ФОП не може бути переоформлений на іншого інвестора.
Ціна на реєстрацію набагато нижча в порівнянні з ТОВ.	Відповідальність власним майном при банкрутстві. Якщо майна ФОП не вистачить для погашення боргів перед кредиторами, постачальниками та ін., то вони можуть звернутися за стягненням і на те майно, яке купувалося ним як громадянином, в тому числі в шлюбі.

Джерело: сформовано автором на підставі [2].

кий рівень захисту інтересів засновників та можливість масштабування бізнесу. Серед її переваг варто відзначити право на вибір будь-якого найменування, спрощені процедури продажу частки або всього бізнесу, а також можливість припинення діяльності підприємства без прямої залежності від особистих фінансових зобов'язань учасників. Водночас функціонування ТОВ має і певні обмеження: складніша система бухгалтерського обліку, підвищена увага з боку податкових органів, неможливість вільного розпорядження коштами інвесторами та доволі складна процедура ліквідації. Для систематизації зазначених аспектів наведемо порівняння основних переваг та недоліків ТОВ у вигляді таблиці 3.

Серед ключових переваг функціонування фізичної особи-підприємця особливе значення мають податкові аспекти, оскільки оптимізація податкового навантажен-

ня виступає одним із визначальних чинників ефективної організації та розвитку підприємницької діяльності.

1. Спрощена система оподаткування — ФОП може обрати одну з трьох груп єдиного податку залежно від обсягів доходу та виду діяльності. Це дозволяє оптимізувати податкове навантаження, уникнути складних процедур бухгалтерського обліку та зменшити витрати на адміністрування податків.

2. Прозорість і прогнозованість витрат — на відміну від юридичних осіб, що сплачують податок на прибуток із чистого фінансового результату, ФОП сплачує фіксовану суму єдиного податку (1 та 2 група) або за фіксованою ставкою від доходу (5% без ПДВ або 3% із ПДВ). Це робить витрати підприємця більш передбачуваними.

3. Нижче податкове навантаження — у порівнянні з ТОВ, де податкове навантаження включає податок на

Таблиця 3. Переваги та недоліки ТОВ

Переваги ТОВ	Недоліки ТОВ
ТОВ може вибрати будь-яке найменування, якого немає в державному реєстрі.	Бухгалтерський облік ТОВ вимагає кваліфікованого бухгалтера чи кількох.
Легкий продаж частки чи всього бізнесу.	За ТОВ податкові органи значно пильніше слідкують та контролюють, ніж за ФОП.
Можливість «почати з чистого аркуша». Якщо бізнес ТОВ зіштовхнувся із якимись складнощами, то діяльність підприємства можна згорнути, звільнити робітників, а паралельно відкрити нове. Збиткова діяльність ФОП з боргами назавжди «прив'язана» до громадянина, який займався підприємництвом.	Якщо бізнес створено в форматі ТОВ, то інвестор не може в будь-який момент вилучити кошти з бізнесу за власним бажанням.
	Складна ліквідація

Джерело: сформовано автором.

прибуток (18%), ПДВ та інші обов'язкові платежі, ФОП має суттєво простішу систему оподаткування, що дозволяє зберегти більшу частину доходу.

4. Спрощений облік та звітність — ФОП не зобов'язаний вести повноцінний бухгалтерський облік. У більшості випадків достатньо реєстрації доходів та подання податкової декларації раз на квартал або рік (залежно від групи). Це значно знижує адміністративні витрати.

5. Гнучкість у розпорядженні доходами — підприємець має право без обмежень знімати кошти з рахунку та використовувати їх для особистих потреб, що недоступно для засновників ТОВ, які можуть отримувати прибуток лише у вигляді дивідендів.

6. Можливість оптимізації витрат — завдяки вибору між різними групами спрощеної системи ФОП може адаптувати модель оподаткування до конкретного виду діяльності, обсягів доходів і характеру співпраці з клієнтами.

Робота через фізичну особу-підприємця має такі особливості та переваги:

1. Фізична особа-підприємець здійснює господарську діяльність самостійно, що передбачає організацію бізнес-процесів, пошук клієнтів та укладання договірних угод. Такий формат забезпечує вищий рівень автономії у виборі напрямів діяльності та контрагентів.

2. У сфері оподаткування ФОП має можливість обрати між загальною та спрощеною системами оподаткування, причому остання передбачає декілька груп із визначеними обмеженнями та відповідними податковими ставками.

3. Фізична особа-підприємець зобов'язана здійснювати облік доходів і витрат та своєчасно подавати податкову звітність, що охоплює сплату єдиного соціального внеску (ЄСВ) та інших обов'язкових платежів.

4. На відміну від найманих працівників, ФОП не користується трудовими гарантіями, такими як мінімальна заробітна плата, оплачувані відпустки чи лікарняні, а вирішення цих питань покладається виключно на самого підприємця.

5. Законодавство передбачає можливість залучення найманої праці, однак це супроводжується додатковими фінансовими витратами на оплату праці та виконання податкових зобов'язань щодо працівників.

6. Сплата ЄСВ дозволяє ФОП накопичувати трудовий стаж, що впливає на розмір майбутньої пенсії

Здійснення підприємницької діяльності у формі фізичної особи-підприємця є доцільним для осіб, які орієнтовані на підвищений рівень самостійності та готові самостійно розв'язувати організаційні й управлінські питання, пов'язані з функціонуванням бізнесу.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті дослідження встановлено, що як ФОП, так і ТОВ мають низку переваг і обмежень, які визначають доцільність їх використання в конкретних економічних умовах. ФОП характеризується простотою реєстрації, нижчим податковим навантаженням, гнучкістю у

розпорядженні доходами та мінімальними вимогами до бухгалтерського обліку. Водночас дана форма підприємництва супроводжується високим рівнем особистої майнової відповідальності та обмеженнями у видах діяльності. ТОВ, навпаки, забезпечує обмежену відповідальність засновників, можливість масштабування бізнесу та привабливість для інвесторів, але потребує складнішої системи бухгалтерського обліку, більшої уваги з боку контролюючих органів та значних витрат на адміністрування. Таким чином, вибір між ФОП і ТОВ має ґрунтуватися на ретельному аналізі стратегічних цілей підприємця, масштабів та специфіки діяльності, а також оцінці можливих ризиків. Раціональне використання переваг обох організаційно-правових форм сприятиме підвищенню ефективності малого бізнесу в Україні та його внеску в соціально-економічний розвиток держави.

Література:

1. Бобиль В. В., Топоркова О. А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект. Review of transport economics and management. 2019. № 1 (17). С. 35—47. URL: <https://pte.ust.edu.ua/article/view/176482>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Ткачик Л. П., Бешко О. Я. Спрощена система оподаткування як інструмент агресивного податкового планування. Молодий вчений. 2018. № 2. С. 758—763.
4. Тучак Т. В., Лінник О. П. Напрями реформування спрощеної системи оподаткування в Україні. Бізнес Інформ. 2020. № 3. С. 306—311. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-306-311>
5. Юрчишена Л. В., Саницька О. Ю. Аналіз єдиного податку у формуванні доходів місцевих бюджетів України. Фінанси, облік, банки. 2019. № 1. С. 169—178. URL: <http://jfub.donnu.edu.ua/article/view/7420/7438>

References:

1. Bobyl', V. V. and Toporkova, O. A. (2019), "Taxation of small business: normative organizational aspect", Review of transport economics and management, vol. 1 (17), pp. 35—47, available at: <https://pte.ust.edu.ua/article/view/176482> (Accessed 15 Sept 2025).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 15 Sept 2025).
3. Tkachyk, L. P. and Beshko, O. Ya. (2018), "Simplified tax system as the aggressive tax planning instrument", Molodyj vchenyj, vol. 2, pp. 758—763.
4. Tuchak, T. V. and Linnyk, O. P. (2020), "Directions for reforming the simplified taxation system in Ukraine", Biznes Inform, vol.3, pp. 306—311. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-306-311>
5. Yurchyshena, L. V. and Sanyts'ka, O. Yu. (2019), "Analysis of the single tax in the local budgets of Ukraine", Finansy, oblik, banky, vol. 1, pp. 169—178, available at: <http://jfub.donnu.edu.ua/article/view/7420/7438> (Accessed 15 Sept 2025).

Стаття надійшла до редакції 01.10.2025 р.